
ЕКОНОМІКА ECONOMICS

УДК 339.137.2:622.33

Л. Н. АЛАВЕРДЯН

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

L. ALAVERDYAN

FINANCIAL MECHANISM OF COAL INDUSTRY RESTRUCTURING AS THE MAIN PREREQUISITE TO INCREASE ITS COMPETITIVENESS

Анотація. Показано основні проблеми реформування вугільної промисловості. Запропоновано з метою успішного розвитку галузі концептуальні підходи до її реформування, зокрема: узагальнено основні положення щодо удосконалення організаційної структури управління державним сектором вугільної промисловості; виявлено основні напрямки здійснення інвестиційної, фінансово-економічної, виробничо-технічної і цінової політики на вугільних підприємствах; розроблено алгоритм реалізації процесу реструктуризації вугільної промисловості включаючи механізм фінансового забезпечення, впровадження якого дозволить мінімізувати сукупні витрати на проведення реструктуризації.

Ключові слова: механізм, вугільна промисловість, реформування, реструктуризація, фінансове забезпечення.

Анотация. Показано основные проблемы реформирования угольной промышленности. Предложено с целью успешного развития отрасли концептуальные подходы к ее реформированию, а именно: обобщены основные положения по совершенствованию организационной структуры управления государственным сектором угольной промышленности; выявлены основные направления осуществления инвестиционной, финансово-экономической, производственно-технической и ценовой политики на угольных предприятиях; разработан алгоритм реализации процесса реструктуризации угольной промышленности включая механизм финансового обеспечения, внедрение которого позволит минимизировать совокупные затраты на проведение реструктуризации.

Ключевые слова: механизм, угольная промышленность, реформирование, реструктуризация, финансовое обеспечение.

Annotation. Show the main problems of reforming the coal industry. Offered to the successful development of conceptual approaches to reform, including: the basic provisions for improving the organizational structure of public sector management of the coal industry and the main trends in investment, financial, economic, industrial, technical and pricing policy for coal mines, the algorithm of restructuring the coal industry including the mechanism of financial support, implementation of which will minimize the total cost of restructuring.

Key words: mechanism, coal industry, reforming, restructuring, financial support.

Вступ

Ефективний розвиток вугільної промисловості є умовою економічної безпеки України. Однак, не дивлячись на стратегічне значення, галузь опинилася в кризі в результаті загального спаду виробництва після розпаду СРСР і порушення виробничо-економічних зв'язків між країнами СНД. На тлі загального ажіотажу і великої уваги до нафтогазового сектору економіки, вугільна галузь відійшла на другий план і залишилася без належної уваги і дієвої державної підтримки. Тому в результаті розпочинання реорганізації в структурі вугільної галузі вугледобувні підприємства залишилися на межі або навіть за межами повної втрати конкурентоспроможності.

Мета роботи. Метою роботи є розробка механізму фінансового забезпечення реструктуризації вугільної промисловості, який передбачає використання запозичених коштів та порядок їх повернення.

Постановка задачі. Для досягнення поставленої мети важливо було вирішити наступні задачі:

- узагальнити основні положення щодо удосконалення організаційної структури управління державним сектором вугільної промисловості;
- виявити основні напрямки здійснення інвестиційної, фінансово-економічної, виробничо-технічної і цінової політики на вугільних підприємствах;
- розробити види проведення реформування для кожної з шахт, попередньо ранжованих в групи за гірничо – геологічними умовами, балансовими запасами та запропонованою до

впровадження середньомісячною виробкою робочого очисного забою, що дозволить надати характеристику ефективності використання трудових витрат;

- з метою мінімізації корупційних схем в фінансуванні інноваційних проектів шахт запропонувати до створення фонд державного кредитування, що дозволить суттєво скоротити використання державних коштів на підтримку вугільної галузі.
- розробити алгоритм реалізації процесу реструктуризації вугільної промисловості згідно якого стає можливим встановити залежність напрямків розвитку вугільних підприємств від запропонованих блоків їх перевірки та аналізу.

Результати. Проблемою реформування вугільної промисловості на протязі тривалого часу займалося багато науковців [1,2,3,4,5]. Уряд, міністерство вугільної промисловості приймали дієві рішення щодо виводу галузі з кризи, адже розроблялося и впроваджувалося багато галузевих програм, законодавчих актів щодо проведення реструктуризації вугільної промисловості. Але всі вони не змогли досягти поставленої мети: галузь й сьогодні залишається в кризовому стані; діє мораторій на закриття збиткових шахт; призупинено процес приватизації; неудоконалено ціноутворення на вугільну продукцію; існує велика нестача інвестиційних коштів і т.д. Всі ці перелічені явища й актуалізували розробку концептуальних підходів до реформування вугільної промисловості, включаючи механізм фінансового забезпечення реструктуризації.

При удосконаленні організаційної структури управління державним сектором вугільної промисловості на сучасному етапі слід виходити з необхідності в регулюванні господарської діяльності в галузі, а саме, використовувати корпоративні методи управління, виключаючи адміністрування, втручання в оперативну господарську діяльність підвідомчих підприємств, обмеження їх конкуренції [6]. Тому основною задачею для успішного розвитку галузі на сучасному етапі стає розробка концептуальних підходів до реформування галузі, включаючи механізм її фінансового забезпечення, переорієнтація методів управління Мінвуглепрому з адміністративних на корпоративні, що повинні бути направлені на регулювання господарської діяльності підприємств і створення для них конкурентного середовища в процесі реструктуризації, направленої на здійснення ефективної інвестиційної, фінансово-економічної, виробничо-технічної і цінової політики.

Під інвестиційною політикою слід розуміти створення умов для залучення додаткових капіталовкладень в галузь, а також забезпечення прозорості і ефективності використання залучених коштів.

Результатом ефективного проведення фінансово-економічної політики повинно стати перетворення структури балансу підприємства, при якій показники ліквідності і платоспроможності будуть задовольняти вимогам ринку, а також зникнуть проблеми з погашення боргових зобов'язань, виплатою кредитів і відсотків по них.

Ефективне проведення на шахтах виробничо-технічної політики повинно прискорити їх реконструкцію і переоснащення, впровадження диверсифікації виробництва, а також будівництво нових шахт сучасного типу, що в комплексі дасть можливість підприємствам виходити на ринок з ефективною і конкурентоздатною продукцією.

Здійснення управлінської реструктуризації на підприємствах потребує здійснення їхньої організаційної політики направленої на зміну менеджмента, підготовку і перепідготовку кадрів, пов'язану із залученням інноваційної діяльності, реформування відносин і удосконалення системи управління галуззю, яка передбачає реальне стимулювання підвищення ефективності діяльності вугільних підприємств. Серед них можуть бути заходи, відмічені в роботі А.І. Кабанова та Л.Л. Стариченко [6 с.6] щодо надання рентабельним шахтам статусу юридичної особи як самостійним підприємствам; середньозбитковим – обособленого структурного підрозділу підприємства з функціонуванням на принципах господарського розрахунка з максимально можливою самостійністю і відповідальністю за кінцевий результат; а глибокозбитковим – обмежену самостійність, що буде стимулювати ефективну роботу вугледобувного сектора, оскільки збиткова шахта після технічного переоснащення може стати рентабельною і отримати статус юридичної особи, і, навпаки, рентабельна шахта, ставши збитковою, втратити його.

Розподіл шахт є важливим не тільки з метою удосконалення системи управління галуззю, але і для оптимального фінансового забезпечення різнорентабельних підприємств (рис. 1), які попередньо ранжуються за гірничо – геологічними умовами і балансовими запасами. Таке групування раніше було запропоновано В.В.Радченко, П.І.Пономаренко, Д.В.Кабаченко в роботі [7 с.22-23]. Однак, для більш точного визначення належності шахт до тієї чи іншої групи автором запропоновано додатково ввести середньомісячну виробку робочого очисного забою, що характеризує ефективність використання трудових витрат. В залежності від значень зазначених показників визначити перелік прибуткових і

малоприбуткових, збиткових шахт, шахт з незначними запасами, що підлягають закриттю, а також підприємств, забезпечених балансовими запасами вугілля на довготривалий період часу.

Головна відмінність механізму фінансового забезпечення реструктуризації від розробок, які мають, в тому, що в ньому зазначені необхідні види реформування для кожної групи шахт, запропоновано створення фонду державного кредитування для мінімізації корупційних схем в фінансуванні інноваційних проектів шахт, а кошти держбюджету рекомендовано використовувати лише в випадках консервації шахт після вичерпання їх балансових запасів і в ролі єдиноразового джерела поповнення фонду держкредитування.

Шахти, що відносяться до першої групи, характеризуються наявністю балансових запасів і сприятливими гірничо-геологічними умовами видобутку; другої – такими ж умовами видобутку, але обмеженим строками розробки вугільних родовищ через вичерпання запасів; третьої – несприятливими умовами розробки, але забезпечених вугіллям в значних розмірах; четвертої – несприятливими умовами і вичерпаними запасами. Для перших двох груп характерен високий рівень середньомісячної виробки робочого очисного забою, а для останніх – в зв'язку з умовами видобутку – низький.

Фінансування проектів розвитку вугледобувних підприємств пропонується здійснювати за рахунок галузевого резервного фонду і створеного при Мінвуглепромі фонду державного кредитування інноваційного розвитку вугільних підприємств, створення якого обумовлено тим, що вугільна промисловість фінансується з державного бюджету без повернення, а фінансування інвестицій в інновації повинно давати віддачу. Тому фонд держкредитування повинен виконувати функції своєрідного державного інвестиційного вугільного банку, але тільки по відношенню до шахт державної форми власності, з відсотковою ставкою на рівні річного темпу приросту інфляції плюс комісія фонду, що покриває його операційні витрати.

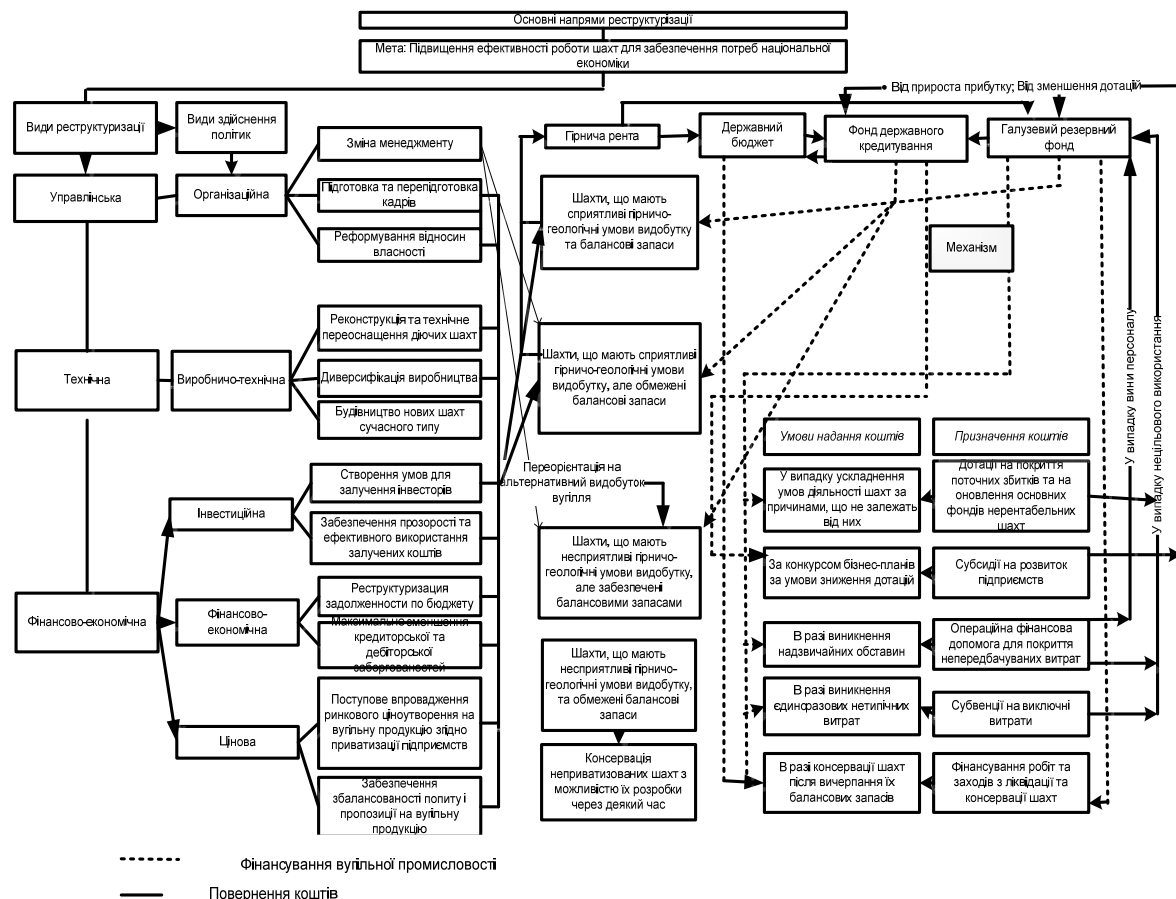

Рис. 1. Зміст реструктуризації вугільної промисловості та механізм її фінансового забезпечення

За галузевим резервним фондом слід залишити функції, вказані в роботі [7 с.9]. Так, наприклад, його грошові кошти можуть направлятися на покриття поточних збитків та оновлення основних фондів нерентабельних шахт в випадку ускладнень умов діяльності по незалежним від

них причинам; надання операційної фінансової допомоги для компенсування непередбачуваних витрат у разі виникнення надзвичайних обставин; а також на виділення субвенцій з виключних витрат при виникненні разових нетипових для підприємства витрат.

Виключення складає функція надання субсидій на розвиток підприємств за результатами конкурсу бізнес-планів, що запропоновано перенести на Фонд державного кредитування, в який держава єдиноразово виділяє грошові кошти в розмірі, передбаченому бюджетом на технічне переоснащення шахт за рік, після чого він буде поповнюватися за рахунок засобів повернутих підприємствами. Фінансування можливо в грошовій і натуральній формах для зменшення можливостей нецільового використання грошових коштів. Тобто державна компанія закуповує необхідне для модернізації згідно інвестиційного проекту обладнання і контролює його установку, беручи участь в приймальній комісії.

Впровадження такої системи фінансування потребує удосконалення на вугледобувних підприємствах зв'язків узгодження і контролю для виявлення обставин, що призводять до додаткових витрат, а саме: в разі надання оперативної фінансової допомоги за рахунок коштів галузевого резервного фонду на відшкодування непередбачених витрат і втрат з вини персоналу, необхідно здійснювати повернення коштів із фонду оплати праці робітників пропорційно нанесеному збитку; в разі нецільового використання вилучати засоби у підприємств, а за рахунок приросту прибутку від отриманих раніше субсидій на технічне переоснащення, реконструкцію і збільшення виробничих потужностей погашати кредит фонду державного кредитування. При цьому з кожним наступним роком буде відбуватися відносна економія грошових коштів галузевого резервного фонду за рахунок наступного зниження дотацій і його поповнення від росту прибутку підприємств, які раніше отримували дотації на відшкодування поточних збитків, разових нетипових і непередбачених витрат. Однак головним джерелом поповнення галузевого резервного фонду являється гірничий рента – плата високорентабельних підприємств за використання надр зі сприятливими умовами видобутку.

Об'єми диференціальної гірничої ренти розраховуються за ставками, які встановлюються уповноваженим органом у відсотках до доходу від продажів вугільної продукції по кожному нормативно-високорентабельному вугільному підприємству [8 ст. 30].

Враховуючи, що на сьогодні саме приватизовані підприємства являються рентабельними, і, як правило, мають переваги у вигляді видобутого вугілля та гірничо-геологічних умов видобутку в порівнянні з державними шахтами, то для них характерна гірничий рента, реальне вилучення якої дозволило б вирівняти техніко-економічний стан шахт різних форм власності. При цьому ставки їх рентних платежів повинні коригуватися в випадку зміни виробничого і економічного стану підприємства в силу настання незалежних від нього причин.

Пропонується механізм фінансування діючих вугледобувних підприємств, регулювання їх доходів доцільно регламентувати спеціальним законом, щоб мінімізувати корупційні схеми в фінансуванні і відновити кругообіг грошових коштів.

Реалізацію процесу реструктуризації вугільної промисловості пропонується здійснювати згідно викладеного алгоритма (рис. 2). Він передбачає збір і обробку інформації для ранжування шахт за групами з приблизно однаковим рівнем техніко-економічних показників. Якщо перевірка наявності балансових запасів вугілля показала їх відсутність, то такі підприємства слід готувати до ліквідації. Наявність запасів і доступність їх розробки потребує перевірки здатності шахт вийти на рівень рентабельності. Якщо підприємства здатні приносити прибуток, то їх слід залишити в державній формі власності, якщо ж ні – то визначити пріоритетність шахт, які повинні стати об'єктом детального аналізу виробничо-технічного і фінансово-економічного стану і потенціалу для визначення умов передачі їх в приватну власність інвесторам. Решта, що не потрапляє під приватизацію – для визначення суми субсидіювання.

Перевірка гірничо-геологічних умов видобутку і наявності запасів дозволяє перейти до наступного етапу реструктуризації вугільної галузі. Вичерпання і неможливість прирізки прилеглих до гірничих відводів шахт запасів вугілля потребує згортання виробництва на таких підприємствах за рахунок державного бюджету і галузевого резервного фонду.

Якщо умови видобутку прийнятні, то слід здійснити попередній розрахунок економічної ефективності діяльності підприємства з врахуванням впровадження диверсифікації. Особливо складні умови на вугледобувних підприємствах, що мають балансові запаси, потребують переходу на альтернативний видобуток вугілля, направлений на перетворення корисних копалин в надрах Землі в рідкий чи газоподібний стан. Такий фізико-хімічний процес повинен відбуватися з мінімальним втручанням людини, в автоматизованому режимі і управлятися з поверхні. Паливо по трубопроводам подається в реактори і претворюється в вид, зручний для використання у вигляді

хімічної сировини чи палива, очищеного від шкідливих добавок, що дозволить мінімізувати забруднення навколишнього середовища [9].

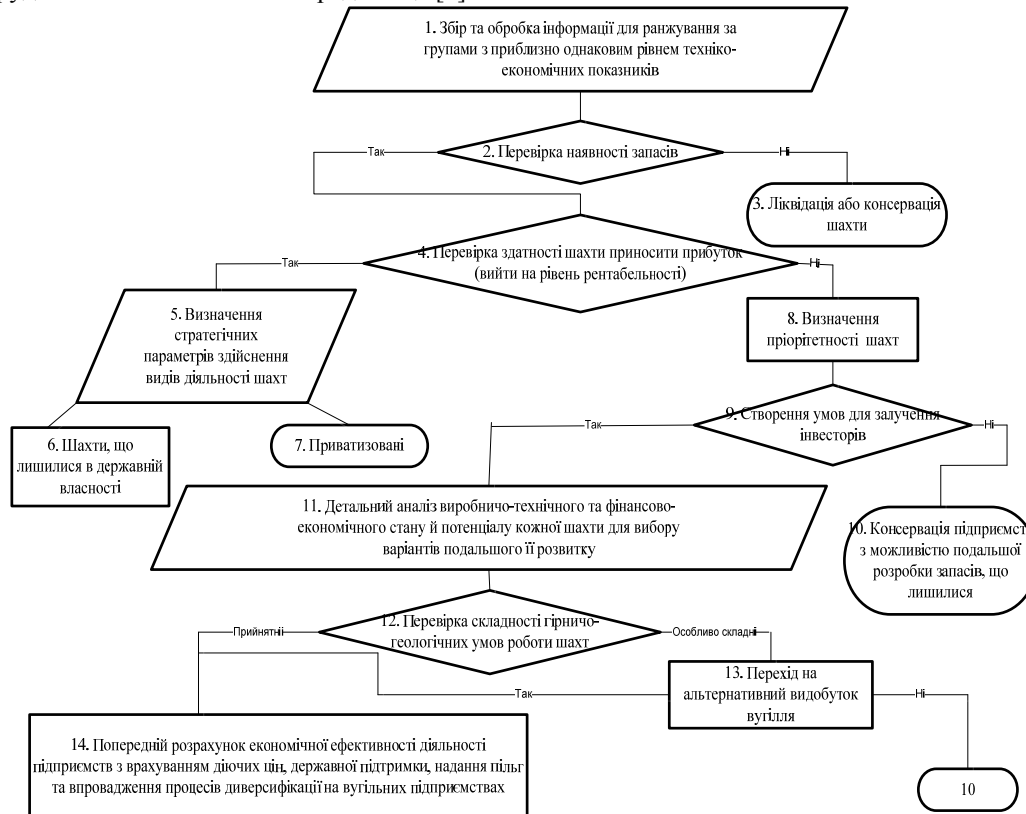

Рис. 2. Алгоритм реалізації процесу реструктуризації вугільної промисловості

В разі неможливості переходу до альтернативного видобутку такі шахти краще законсервувати технічно так, щоб в будь-якій момент, в разі настання будь-яких непередбачених ситуацій, було можливим повернення до продовження розробки вугільних родовищ.

Висновки

Оскільки Україна є енергозалежною державою, що не має в достатніх об'ємах більш енергоефективних, чим вугілля запасів нафти та газу, метою державної політики повинно стати досягнення рентабельності галузі, чи виведення її хоча б на рівень беззбитковості. Досягнути цього можливо лише при вмілому управлінні галуззю та подаланні дефіциту інвестиційних коштів за рахунок впровадження запропонованого механізму фінансового забезпечення реструктуризації вугільної промисловості, що передбачає порядок надання та повернення отриманих шахтами коштів через створення фонду державного кредитування згідно складеному алгоритму його реалізації, направленою на поступове впровадження вільного ціноутворення з врахуванням вартості виробництва вітчизняної вугільної продукції; фінансування проєктів розвитку вугільних підприємств, особливо тих, що планують істотно збільшити альтернативне використання та видобуток вугілля.

Література

1. Амоша А. Актуальные проблемы развития угольной промышленности Украины / А.Амоша, В.Логвиненко // Экономика Украины. – 2006. - №12. – С.4-9.
2. Хейні М. Реформування вугільної галузі України: погляд фахівців Світового банку/М. Хейні//Національна безпека і оборона. – 2003.- №8. – С. 17-21.
3. Амитан В. Н. Экономико-политические и социальные проблемы реформирования угольной промышленности за рубежом / В. Н. Амитан, Ю. Н. Киклевич // Уголь Украины. – 2004. - №1. – С. 51-55.
4. Герасимчук Д.А. Актуальные проблемы реструктуризации и реформирования угольной промышленности Украины / Д. А. Герасимчук, А. Г. Заболотный, Н. А. Кононенко // Уголь Украины. – 1997. - №6. - С.7-8.

5. Микитенко В.В. Економічні проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу України / В. В. Микитенко // Уголь Украины. – 2004. - №11. – С. 12-17.
 6. Кабанов А.І. Узагальнення досвіду організації управління вітчизняною вугільною промисловістю / А.І. Кабанов, Л.Л. Стариченко // Уголь Украины. – 2009. – №7. – С. 3-6.
 7. Радченко В.В. Пути повышения конкурентоспособности угольной отрасли / В.В. Радченко, П.И. Пономаренко, Д.В. Кабаченко // Уголь Украины. – 2005. - №1. – С. 21-26.
 8. Амоша А.И. Особенности и ориентиры развития угледобычи в Украине. Некоторые параллели с Российским опытом / А. И. Амоша, А. И. Кабанов, Л. Л. Стариченко // Уголь Украины. – 2005. - №10. – С.3-10.
 9. Про вугільну промисловість: (законопроект України) [Електронний ресурс] // - Режим доступу: www.search.ligo.zakon.ua/.../link1?
 10. Альтернативні технології видобутку вугілля – вагомий фактор енергозбереження і поліпшення навколишнього середовища [Електронний ресурс] / Ю.І. Шульга, А. А. Шевченко, В. Н. Фролов, Н. Н. Некрасов // Держ. Комітет України з енергозбереження - Режим доступу до журн. : <http://www.necin.com.ua/index.htm>.
-
-